

Kęstutis Gudmantas

PENKI TEKSTAI APIE ŽALGIRIO MŪŠĮ

Italų humanistas, diplomatas, istorikas ir rašytojas Enėjas Silvijus Piccolominis (Enea Silvio Piccolomini, 1405–1464, nuo 1458 m. Romos popiežius Pijus II) yra neblogai lietuvių skaitytojui žinomas autorius. Tiesa, daugiau iš jo pateikiamo platoko Lietuvos aprašymo istorinio-geografinio pobūdžio veikale *Apie Europą* (*De Europa*, 1458). Minėtame veikale sodriais potėpiais tapomas didžiojo kunigaikščio Vytauto – nuožmaus ir galingo valdovo – paveikslas bei pasakojama apie vienuolio Jeronimo Prahieško misiją Lietuvoje (Žemaitijoje?) jos christianizacijos metu¹.

Tačiau platesniam skaitytojui ratui mažiau yra žinomi po italų humanisto raštus išsibarstę Žalgirio mūšio aprašymai. Tiesa, pas-taraisiais metais publikuoti net du ankstyviausiojo iš jų vertimai. Tai nebaigto veikalo *Apie žymiuosius vyrus* (*De viris illustribus*, apie 1445–1450) fragmentas². Šį Žalgirio mūšio vaizdą labiausiai iš Piccolominio pateikiamų yra pamėgusi lietuvių istoriografija, mat

¹ *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, sudarė Norbertas Vėlius, t. 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 588–597 (čia pateikiama ir platesnė bibliografija). Iš naujesnių darbų pirmiausia reikėtų paminėti Giedrės Mickūnaitės knygą *Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008 (apie didįjį kunigaikštį Vytautą ir Lietuvą Piccolominio raštuose žr. p. 295–299, 308–310).

Piccolominio recepcija ir polemika su juo LDK būtų atskiras klausimas. Šiek tiek jį esu lietęs savo straipsnyje „Miškų ir pelkių kraštas“. Keletas pastabų apie Lietuvos įvaizdį XIII–XVII a. raštijoje“, in: *Pelkė lietuvių kultūroje*, (*Inter-studia humanitatis*, Nr. 7), 2008, p. 94–113.

² Mintautas Čiurinskas, „Humanistinė biografistika XIV–XV a.: žanro raida bei kai kurie tarpžanriniai aspektai“, in: *Literatūra*, Nr. 42 (3), 2000, p. 104–105 ir Sigitas Narbutas, „Žemė galinga yra“: lotyniškoji poezija kaip įsisavinta originalios kūrybinės raiškos erdvė“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 24, 2007, p. 27–28.

kaip mūšio nugalėtojas čia parodytas didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas. Tačiau pasak autoritetingiausio Žalgirio tematikos žinovo Sveno Ekdahlio, aptariamą fragmentą neturi didesnės vertės kaip šaltinis mūšio eigai rekonstruoti³.

Išsamesnis ir labiau atspindintis istorinę realybę pasakojimas aptinkamas Piccolominio tekste „Apie Livoniją [ir apie Prūsus]“ (*De Livonia [et de Pruthenis]*), kuris yra žinomas ir kaip veikalo *De Europa* dalis. Šis fragmentas sudaro maloniems skaitytojams siūlomos publikacijos šerdį. Taip pat skelbiami du smulkesni tekstai – 1454 m. vasarą rašytas Piccolominio laiškas Varadino vyskupui Jonui ir veikalo *Apie karaliaus Alfonso posakius ir darbus* (*De dictis et factis Alphonsi regis*, 1456), fragmentas. Jie leidžia mums pasekti, kaip kito italų humanisto pateikiamas kautynių vaizdas.

Publikuojami ir du XV a. antrosios pusės pasakojimai, sukompiluoti sekant Piccolominio Žalgirio mūšio aprašymu. Jie iki šių dienų išliko vadinamuosiuose Chigių (Kidžių) ir Geringeno rankraščiuose. Šiuose pasakojimuose aiškiai juntamas ir lenkiškos tradicijos bei propagandos poveikis⁴. Tačiau jie yra svarbūs norint suvokti istoriografinį ir kultūrinį kontekstą, kuriame buvo sukurta Jono Visliciečio poema *Prūsų karas* (*Bellum Prutenum*, 1516) ir Plačiojo Lietuvos metraščio (Bychoveco kronikos) pasakojimas apie Žalgirio kautynes.

Nors Piccolominio piešiamas mūšio vaizdas lietuvių skaitytojui nėra malonus, vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad italų istorikas buvo santykinai nešališkas autorius. Savaiame aišku, jis buvo palankesnis Vokiečių ordinui, tačiau tai buvo žvilgsnis iš Europos centro – Italijos

³ Sven Ekdahl, *Schlacht bei Tannenberg 1410. Quellenkritische Untersuchungen*, t. 1, Berlin: Duncker & Humblot, 1982, p. 246 (apie Piccolominio tekstus žr. p. 244–259). Simptomai, kad jau pirmosios studijos lietuvių kalba apie Piccolominį ir jo raštus autorius Kauno universiteto profesorius Augustinas Janulaitis pateikė tik *De viris illustribus* ištrauką apie Žalgirio mūšį, nors kitais atvejais plačiai pasirėmė *De Europa*, žr. Augustinas Janulaitis, *Enėjas Silovius Piccolomini bei Jeronimas Pragiškis ir jų žinios apie Lietuvą XIV/XV amž.*, Kaunas, 1928, p. 62.

⁴ Sven Ekdahl, *op. cit.*, p. 253–256; Marek A. Janicki, „Grunwald w tradycji polskiej od XV do XVII wieku“, in: *Na znak świętego zwycięstwa. W sześćsetną rocznicę bitwy pod Grunwaldem*, t. 1, Kraków: Pasaż, 2010, p. 122–123.

ir Vokietijos (Piccolominis tarnavo popiežiui ir imperatoriui). Svarbu ir tai, kad Piccolominis nesimpatizavo nei lenkams, nei lietuviams. Taigi, jo aprašymas yra atsvara Dlugošo *Analų* suformuotai lenkiškajai tradicijai. Italų istoriko pasakojimas patvirtina, kad pagrindines aukas sudėjo LDK kariuomenės⁵, prieš kurią, anot istoriko, Ordino magistras metė savo kariuomenės žiedą, o Jogaila su Lenkijos pajėgomis apskaičiuotai lūkuriavo ir kryžiuočiams smogė tik tada, kai pastebėjo juos pavargus nuo kovos. Įsidėmėtina, kad didelius lietuvių ir santykinai menkus lenkų nuostolius mini ir kiti šaltiniai. Jogaila šiandien, kaip ir XVI a. Lietuvos metraštyje, kartais kaltinamas tuo, kad pernelyg tausojo lenkų pajėgas, teigiama jį nenorėjus kautis, o ir pačios kautynės esą buvusios išprovokuotos Vytauto. Čia pateikiami mūšio aprašymai labiau grįstų kitą istoriografijoje gyvuojantį požiūrį, kad sąjungininkų taktiką lėmė išankstinis susitarimas. Tiesa, Piccolominis, iš esmės, nuvertina Vytauto indėlį, nekalba ir apie lietuvių pasitraukimą ar kokį nors klastingą manevrą. Tačiau tiesa ir tai, kad joks istoriniuose šaltiniuose pateikiamas Žalgirio kautynių aprašymas negali perteikti jų visuminio vaizdo ir veikiau primena atspindį subyrėjusio veidrodžio šukėje. Keletą tokių šukių drįsime pasiūlyti ir skaitytojams. Tekstų ištraukas parinko ir glaustai pakomentavo šių eilučių autorius, o iš lotynų kalbos išvertė Mintautas Čiurinskas.

P. S. Šioms ištraukoms iliustruoti pasitelkėme materialų italų istoriko veikalų recepcijos LDK ženklą – Vilniaus universiteto bibliotekoje saugomą Piccolominio raštų antrojo, 1571 m., leidimo egzempliorių, kuris anksčiau priklausė Batakių seniūnui Jonui Šemetai ir jo sūnui Žemaitijos pakamariui Stanislovui Šemetai, o 1612 m. atiteko Kretingos bernardinų vienuolynui (sign. II 376)⁶.

⁵ Plg. Sven Ekdahl, *Žalgiris. Šiandienos žvilgsnis. Trys paskaitos Vilniuje*, Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 39, 42–43.

⁶ *Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis, qui post adeptum pontificatum Pius eius nominis Secundus appellatus est, opera quae extant omnia [...]* Basileae: ex officina Henricpetrina, 1571, VUB II 376. Plg. Edmundas Laucevičius, *XV–XVIII a. knygų įrašimai Lietuvos bibliotekose*, Vilnius: Mokslas, 1976, p. 52.

Publikuojamos viršelio su Jono Šemetos superekslibrisu, antraštinio lapo su provenienciniais įrašais bei lapų su pasakojimu apie Žalgirio mūšį (iš veikalų *De Europa*) nuotraukos.

* * *

1

Iš Enėjo Silvijaus Piccolominio laiško
Varadino vyskupui Jonui,
Vengrijos kancleriui
(Viena, 1454 m. vasara)⁷

[...] Kaip perduoda mūsų tėvų atmintis, broliai Vladislovui paskelbia karą. Jis veikliai rengiasi mūšiui ir pasikviečia į pagalbą savo brolių Vytautą, didįjį Lietuvos kunigaikštį, savo laiku rūščiausią ir didžiai gudrų vyrą (*uirum sui temporis severissimum et astutiarum plenum*). Mūšis įvyksta liepos mėnesį. Kautasi buvo iš visų jėgų. Ilgai kovos sėkmė buvo neaiški. Daug žuvo vienoje ir kitoje pusėje. Galiausiai įveikti vienuoliai krenta. Šeši šimtai kilmingų riterių žuvo tame mūšyje⁸. Nekilmingos liaudies išžudyta nesuskaičiuojamai daug. Vienuolijai liko vien Švenčiausios Marijos pilis⁹. Bet įsikišus cezariui Zigmantui, kraštas buvo gražintas broliams, karalystei duota aukso, iš abiejų pusių paskelbta amžina taikos sutartis¹⁰.

⁷ Publikacijos šaltinis: *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, hrsg. von Rudolf Wolkan, Abt. 3, t. 1, Wien, 1918, p. 516–517. Plg. *Enee Silvii episcopi Senensis De situ et origine Pruthenorum*, in: *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 4, Leipzig, 1870, p. 219.

⁸ Mūšyje žuvo Vokiečių ordino magistras Ulrichas Jungingenas, dauguma aukštųjų pareigūnų – iš viso apie 200 ordino riterių, neskaičiuojant eilinių karių ir svetimšalių talkininkų. Istoriniuose šaltiniuose neretai nurodoma Žalgirio mūšyje kritus 600 kryžiuočių, tačiau tai labiau primintų visų tuo metu Prūsijoje buvusių ordino riterių skaičių.

⁹ *Švenčiausios Marijos pilis* – Marienburgas.

¹⁰ Torūnės taikos sutartis 1411 02 01 buvo sudaryta tarp Lenkijos ir Lietuvos iš vienos pusės ir Vokiečių ordino iš kitos. Išvakarėse (1411 01 31) ordinas įsipareigojo sumokėti 100 000 kapų Prahos grašių išpirką už belaisvius ir pilis. Vengrijos karalius (nuo 1411 07 21 Vokietijos karalius, 1433 m. popiežiaus vainikuotas Šv. Romos imperatoriumi) Zigmantas Liuksemburgietis buvo ordino sąjungininkas.

*Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis [...]*opera, VUB II 376.
Viršutinis viršelis su jame išpaustais žodžiais „AENEAS SILVIVS“ ir
Jono Šemetos supereklibrisu – Gulbės herbu ir inicialais „I“, „S“.

sepe illius gentis homines in Saxones ceterosq[ue] vicinos excurrere, ingentem vim pecorum atq[ue] hominum abigere, esse in animo sibi cōspicere Barbaram gentem: annuat tantum imperator, provinciamq[ue] fratribus perpetuo iure possidendam tradat, si eam amica acquirat. Iam enim Masoviae duces, qui etus se terrae dominos affirmabant, ius suum fratribus concesserant: grata oblatio Frederico fuit, qui collaudato proposito, quas voluerat frates, sub aurea bulla literas concessit. Illi sumptis armis breui tempore quicquid Prutenici iuri citra Vistulam fuit occupaverunt. Exin tranato fluvio, ut etiam & late patulam quercum in castelli modum erectis propugnaculis iuxta ripam muniunt, ibi collocato praesidio ulteriores Prutenos ut exire ceperunt. Pugnatum est sepe pro quercu, & ingentes Paganorum copiae fugatae ac deletae sunt: bellum pluribus annis productum est. Ad extremum fortuna fratrum imperio aridens, omnem eis Prusiam subiecit. Vixit Barbae nationes, iugum subiere. Ex illo tempore lingua Teutonica inducta est, & cultus Christi gentibus imperatus. Ecclesiae quoq[ue] pontificales erectae, trans Vistulam Pomesanienfis, Culmenfis, Sambienfis, & Varimienfis, ad quam defuncto Francisco episcopo, paruitatem nostram postulare canonici Calixtus Pont. Max. eam nobis annuente, senatu Apostolico cōmendavit. Quae una est illis in partibus iure suo utens, nec subiecta fratribus, reliquos episcopos religionis habitum gestare oportet. Quo in loco munitam quercum diximus fuisse. Nobile oppidum aedificatum est, quod Marianenburgum vocant, & arx nobilis atq[ue] amplissima: hic sedes magni magistri, qui cum ceteris fratribus praesertim Prusiam incolentibus. Sunt & alii duo in eadem religione magistri, alter Lituoniam regit, alter conuentus Alamanniae gubernat. Teutonibus huius religionis invidiosos fuisse, ac propterea nemo recipitur ad eam, nisi Teutonicus nobilibus ortus parentibus, & cui propositum sit pro tuendo Christi Evangelio, aduersus salutiferæ crucis inimicos armis depugnare, ob eam rem vestimentis albis utuntur, nigrae crucis infata. Barbae omnes nutriunt, exceptis qui facis altaribus seruiunt. Pro Canonico horis dominicam orationem usurpant, neq[ue] literas discunt. Magnae huius opes, nec minor potentia quam regibus: sepe cum Polonis de regni limitibus acceptis, atq[ue] illatis cladibus contendere, nec totis viribus belli fortunâ experiri recusant. Cum Vladislao Casimiri qui modo regnat patre, contraxerant ambae partes ualidissimas atq[ue] ingentes copias, Polonis Lituani & Tartari adiuncti erant, quos duxerat Violdus. Teutonici fratres ex tota Germania vires concuerant: postquam prope ad uiginti ferme stadia

Aeneae Sylui Piccolominei Senensis [...] opera, VUB II 376, p. 420.

Sebastijono Münsterio graviūra su Prūsijos vaizdu, pasakojimas apie kryžiuočių įsikūrimą Prūsijoje ir Žalgirio mūšio aprašymo pradžia.

alterq; confedit exercitus, spe plenus & impatiens moræ. Prutenorum magister caducea
 torem, qui bellum regi denūciaret, & duos enses, in quibus faret uictoria milit. laeta pote-
 state, ut quem uellet hostis eligere, alterum sibi remitti iussit. Accepit Vladislaus alacer
 nuncius, donatoq; caduceatore, uno retento gladio, remisit alterum. Mox iussit milites ar-
 ma induere, belliq; signum datum, quadraginta millia equitum in ambobus castris fuisse
 proditum inuenio. Vladislaus Tartaros ac Lituanos primum inire certamen iussit.
 Ex Polonis subsidarias acies elegit. Contra Prutenos auxilia in postremis habuit: florē-
 tē ordinis sui militiam in exercitus fronte excollocauit. Commisso prelio in ceteros quodam
 modo Tartari ac Lituani magna strage caesi sunt. Urgebat tamen multitudo, nec terga
 dare Polonus metuens audebat, atrox pugna super cadauera occisorum edebatur. Nec
 tam uulnerere Prutenos alacer, quam uulnera recipere Tartaros uidebatur: protractum
 est diu certamen, peracta in gens occisio. Lituanis Tartariq; ueluti pecudes macabantur.
 At cum nouus semper hostis emergeret, defessis tanta cæde peracta Teutonēs, uersare
 ferrum uis poterant & iam remissius pugnabant. Quod ubi Vladislaus animaduertit,
 tum primum Polonorum aciem ualidā ac ferro rigentem immittit: fit subita irruptio, in-
 stauratq; prelium: nō tulere Teutonēs recentis agminis impetum, impar pugna recen-
 tis ac fatigati militis fuit: ortus mox & fugæ ex parte fratrum, fenit terga Polonus. Magister
 ordinis ubi suos credere uidet, nec iam ullam in auxilijs spem esse animaduertit, cum lecta
 militum manu hostis sese oblectans occiditur: fit fœdior fuga, nec prius Teutonibus sus-
 gere quā Polonus persequi desistit. Perierunt in eo bello ex parte fratrum multa hominum
 millia, inter quos utri primarij, quos uocat Cōmendatores, equestre dignitate insignes,
 cum ipso Magistro circiter dccc. Nec Polonis in cruenta uictoria cessit, Tartarus ac Lituanus
 magna ex parte caesus. Bellū hoc, anno tricesimo decimo supra millesimum est post
 Christi saluatoris ortū. Prussia fortunam regis secuta, omnis excepto Burgomariae ad uic-
 toriæ defecit. Sed interueniente Sigismundo Cæsare, pax inter fratres & Polonū cōstitutā
 est: percussum fœdus, pecunia Polono data. Prussia reddita fratribus, nec deinde usque
 ad Frederici tempora, qui modo imperat, in possessione agrj sui turbata religio est. Sub
 eius uerō imperio cū populares graue sibi iugū fratrum existimarent, fœdus inter se inire
 in hunc sermē modū: quindecim utri singulis certis in locis cōuenirent, qui prouincia
 lium querelas aduersus fratres audirent, nec linearent quempiam indigne uexari. Ex his
 quatuor ex religione uiros assumi uoluerit, quatuor ex prælatis ecclesiarij, paritē nume-
 ro ex nobilibus ac ciuitatibus, hisq; parere omnes uoluerit. Per idem tempus diuisa inter
 se religio fuit: alij magnum Magistrum sequebantur, alij quosdam Cōmendatores, qui
 Magistri regimen improbant. Magister, ut populares sibi alliceret, fœdus ipsum in cō-
 silijs fratrum cōuentu approbauit, Fredericus quoq; imperator eidem fœderi robur ad-
 dedit, cautione tamen inserta, ne per suas literas us religionis laederetur. Mortuo deinde
 Magistro, qui fœdus acceperat, & altero in eius locum suscepto, Nicolaus Pont. Max. lega-
 tum misit, qui prouinciam Prusiæ inspiceret. Cognitoq; rerum statu, quantum lega-
 tum retulit, popularium fœdus damnauit: utque ab eo discederent, anathema intermina-
 tus, acriter imperauit: quibus pertinacius in eorum sententia perseuerantibus, ex consensu
 partium, illis ad Fredericum imperatorem deducta est. Ad quem rursus causa cognita,
 damnato eorum fœdere, iussu Pruteni sunt ad obedientiam fratrum redire; qui eam prouin-
 ciam e manibus infidelium suis armis uindicalsent, multoq; sanguine cōmiserunt. Qua
 reuocatis nūciata, mox arma in fratres populariter recepta sunt. Ex quibus plures ca-
 pit atq; occisi, castella eorum euerfa, arces à fundamentis eiectæ, quinquaginta & quinque
 oppida in eam rebellionem conspurauere. Sed cū non satis rem suā contra religionē sine
 externa ope tutam putarent, Calisirum Poloniæ regem sibi dominū alciuere, deuotum
 fratribus sanguinem, qui fortunam patriæ eius experiri fuisset. Ille cum exercitu prouin-
 ciam ingressus, dedit res sese ciuitates in potestati accepit, cū quo fratres diu uaria uictoria
 dimicauerunt. Plures fuere congressus, inter quos memorabilior, qui apud Continium op-
 pidum habitus est. Duodeuiginti millia Polonorum oblidionem in eo loco tenebant, in
 quibus & rex ipse Calimirus fuit. Oppugnabant oppidū dies noctesq; machinis admotis
 N Rudolphus

Aeneae Sylui Piccolomini Senensis [...] opera, VUB II 376, p. 421.

Žalgirio mūšio aprašymo tąsa.

AENEAE SYL VII PICCOLOMI-

NEI SENENSIS, QUI POST ADEPTVM
PONTIFICATVM PIVS EIVS NOMINIS SECVNDVS
appellatus est, opera quæ extant omnia, nunc demum post corruptissimas
reces editiones summa diligentia castigata & in unum cor-
pus redacta, quorum elenchum uersa pa-
gella indicabit.

Fr. Andree Calissien Vicarij pro loco Cretin, acquisiuit a Magnifico d(omi)no Stanis[lo] Szemet subcamerario Samogitien. pro loco eodem a(n)no D(omi)ni 1612.

HIS QVOQVE ACCESSIT GNOMOLOGIA EX OMNIBVS SYLVII OPE-
ribus collecta, & Index rerum ac uerborum om-
nium copiosissimus.

BASILEAE, EX OFFICINA

HENRICI PETRINI.

Pro loco Cretingen.
Cum Gratia & Priuilegio
Cæs. Maiest.

1571

Aeneae Sylui Piccolominei Senensis [...] opera, VUB II 376, antraštinis lapas. Proveniencijos: „Fr(ater) Andreas Calissien(sis) vicarius pro tunc Cretin(gensis) acquisiuit a magnifico d(omi)no Stanis[lo] Szemet subcamerario Samogitien(sis) pro loco eodem a(n)no D(omi)ni 1612.“; „Pro loco Cretingen(sis)“.

Iš Piccolominio veikalo *Apie karaliaus Alfonso posakius ir darbus*
(*De dictis et factis Alphonsi regis*, 1456)¹¹

[...] tarp Marijos Vokiečių brolių ir Lenkijos karaliaus Vladislavo iškilus klausimui dėl karalystės sienų, abi pusės į karą išvedė didžiules pajėgas, ir pirmieji prūsai ar dėl karių gausumo, ar narsa besipuikuodami per heroldą (*per facialem*) pasiuntė du kalavijus, kad iš jų išsirinktų vieną, kurį nori. Jis aukojo auką Dievui su savo broliu Vytautu; išklauses pasiuntinio tarė: „priimu taip pat kaip ženklą mūšiu“. Pašventinęs kalaviją, kurį išsirinko, jį pasijuosė ir, atsiradus progai susikauti, lietuvius, kurie buvo atvykę į pagalbą, pirmuosius išsiuntė į priekį. Nuo jų žudymo pavargusi prūsų kariuomenė lenkams užpuolus pati išguldoma nepaprastai žiauriame mūšyje, ir diena baigiantis pergale buvo karaliaus rankose. Vienuolių ordino riterių su pačiu magistru žuvo keturi šimtai. Paprastų žmonių nužudyta daug tūkstančių, išlikę gyvi paimti į nelaisvę. Visa Prūsija, išskyrus Švenčiausios Marijos miestą, perėjo į lenkų pusę.

Iš Piccolominio veikalo *Apie Europą*
(*De Europa*, 1458)¹²

[...] Dideli jų turtai ir ne mažesnė galia nei karalių. Dažnai su lenkais dėl karalystės sienų varžėsi patirdami žalą ir patys ją darydami, ir neatsisakė visomis pajėgomis išbandyti karo laimės. Su Vladislovu, Kazimiero, kuris dabar valdo, tėvu, abi pusės sutelkė didžiai galingas ir gausias karines pajėgas. Prie lenkų prisijungė lietuviai ir totoriai, kuriuos

¹¹ Publikacijos šaltinis: *Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis, qui post adeptum pontificatum Pius eius nominis Secundus appellatus est, opera quae extant omnia* [...] Basileae: ex officina Henricpetrina, 1571, p. 488.

¹² Publikacijos šaltinis: *Enee Silvii Piccolominei postea Pii PP. II De Europa*, edidit commentarioque instruxit Adrianus van Heck, Città del Vaticano: Biblioteca apostolica vaticana, 2001, p. 123–124. Plg. *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 4, p. 233–234.

vedė Vytautas. Vokiečių ordino broliai sutelkė jėgas iš visos Vokietijos (*Germania*). Po to, kai abi kariuomenės išsidėstė, užimdamos beveik dvidešimt stadijų¹³, kupinas vilties ir nekantraus būdo prūsų magistras pasiuntė heroldą (*caduceatorem*), kad jis paskelbtų karaliui karą (*bellum regi denuntiaret*), ir du kalavijus (*enses*), kurie nulemtų pergalę, suteikęs galimybę priešui pasirinkti, kurį nori, o kitą liepė atsiųsti jam atgal. Vladislovas džiugiai priėmė žinią ir apdovanojęs heroldą bei pasilikęs vieną kalaviją (*uno retento gladio*), kitą nusiuntė atgal. Greit gavę įsakymą kariai apsiginklavo ir buvo duotas ženklas mūšiu.

Randu pasakojant, kad abiejose stovyklose buvo šešiasdešimt tūkstančių raitelių¹⁴. Vladislovas pirma pradėti kautynes įsakė totoriams ir lietuviams, iš lenkų sudarė pagalbinius būrius. Prūsas, priešingai, – pagalbinę kariuomenę laikė užnugaryje, o savo Ordino karių žiedą išdėstė kariuomenės priešakyje. Prasidėjus mūšiui totoriai ir lietuviai lyg beginkliai buvo smarkiai iškapoti ir išžudyti. Tačiau jų daugybė spaudėsi priekin ir nedrįso apsisukę bėgti, bijodami Lenko. Žiaurus mūšis vyko virš žuvusiųjų lavonų ir atrodė, kad Prūsas žeidžia ne taip žvaliai, kaip žaizdas priima Totorius. Lietuviai ir totoriai buvo žudomi kaip galvijai, bet kadangi nuolat rasdavosi naujų priešų, nuo tokių žudynių pavargę vokiečiai vos begalėjo mojuoti kalavijais ir jau vangiau kovojo. Kai tai Vladislovas pastebėjo, tik tuomet stiprią ir geležim apsikausčią lenkų rikiuotę pasiuntė į mūšį. Jie staiga įsiveržia ir mūšis atsinaujina. Neišlaikė vokiečiai pailsėjusių pulkų puolimo. Pailsėjusių ir pavargusių karių kova buvo nelygi. Greit brolių pusėje prasideda bėgimas, Lenkas kapoja nugaras. Ordino magistras, matydamas kapojamus saviškius ir jau suprasdamas, kad nėra vilties sulaukti pagalbos, su rinktinių karių būriu puolęs į priekį žūva. Vyksta gėdingas bėgimas ir Vokietis (*Theutonicus*) liovėsi bėgęs ne anksčiau,

¹³ Senovės Romos ilgio matą stadiją sudarė 625 romėnų pėdos (1 pėda = 29,6 cm), metrinėje sistemoje tai būtų 185 m.

¹⁴ Tikslus Žalgirio mūšyje dalyvavusių karių skaičius šiuo metu nežinomas. Istorikai hipotetiškai nurodo 35000, 45000, ir net 60000 karių. Tačiau neabejojama, kad sąjungininkų pajėgos buvo gausesnės negu ordino.

nei Lenkas liovėsi persekioti. Tame mūšyje brolių pusėje žuvo daug tūkstančių žmonių, tarp kurių įžymiausi vyrai, kuriuos vadina komtūrais; pasižymintys riterystės garbe su pačiu magistru apytikriai – šeši šimtai. Ir lenkams pergalė neapsiėjo be kraujo, o totorių ir lietuvių buvo išžudyta didžioji dalis. Šis mūšis įvyko tūkstantis keturi šimtai dešimtaisiais metais po Kristaus Išganytojo gimimo.

Prūsija, paklususi karaliaus sėkmei, visa, išskyrus Marienburgą, perėjo į nugalėtojo pusę. Bet įsikišus cezariui Zigmantui tarp brolių ir Lenko buvo sudaryta taika ir sutartis: Lenkui duoti pinigai, Prūsija sugrąžinta broliams. Po to iki dabar valdančio Frydricho¹⁵ laikų vienuolijai nebuvo trukdoma valdyti savo žemes. O šiam valdant, kadangi žmonės manė, kad jiems brolių jungas yra sunkus, tarpusavy susitarė tokiu būdu, kad kasmet tam tikrose vietose susirinktų šešiolika vyrų, kurie išklaustų sričių atstovų skundų prieš brolius ir nieko neleistų negarbingai engti. Tarp jų nutarė įtraukti keturis vyrus iš vienuolijos, keturis iš bažnyčių prelatų, tiek pat iš kilmingųjų ir miestų. Šiems visi sutiko paklusti. [...]

4

Iš Chigių rankraščio¹⁶

[...] Be to, ponai kryžiuočiai Prūsijoje po nesuskaičiuojamų karų, kuriuos kariavo su iki tol buvusiais dar netikėliais lietuviais, Vytautą, arba Aleksandrą Vitorudą (*Vitoldum siue Allexandrum Vitorudum*¹⁷), didijį Lietuvos kunigaikštį, Vladislovo Jogailos brolių, buvo priėmę

¹⁵ Vokietijos karaliaus (1440–1493) ir Šv. Romos imperatoriaus (1452–1493) Frydricho III Habsburgo.

¹⁶ Publikacijos šaltinis: Jarosław Wenta, *Dziejopisarstwo w klasztorze cysterskim w Oliwie na tle porównawczym*, Gdańsk–Oliwa, 1990 (*Studia Gdańskie*, t. 7), p. 160–162; internetinė publikacija: http://www.studiagdanskie.diecezja.gda.pl/pdf/sg_vii.pdf (žiūrėta 2010 12 15); pataisymai ir papildymai: Wojciech Drelicharz, „Rękopis Biblioteki Watykańskiej Chigi Q.II.51“, in: *Miasta, ludzie, instytucje, znaki. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor Bożenie Wyrozumskiej w 75. rocznicę urodzin*, pod red. Zenaona Piecha, Kraków, 2008, p. 569. Plg. *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 4, p. 235–237.

¹⁷ *Scriptores rerum Prussicarum* čia pateikia formą *Vitovudum*. *Ibid.*, p. 235.

(*susceperunt*) kaip valdytoją ir gynėją (*in gubernatorem et protectorem*). Nors šis kurį laiką jiems teikė pagalbą prieš prūsus [sic!], nežinia kokių sumetimų vedini nuo jo atsimetė ir paskelbė lietuviams karą¹⁸. Tuo metu lenkai, išviję Austrijos kunigaikštį Vilhelmą, kuris buvo paėmęs į žmonas Jadvygą, Lenkijos ir Vengrijos karaliaus Liudviko vienintelę dukterį, lenkų paveldėtoją nesant vyriškos lyties palikuonių, Vladislovą Jogailą, minėtojo Vytauto brolių, pakvietė į karalius ir išsirinko. Kadangi šis buvo šiaip ar taip teisingas ir doras kunigaikštis, iš meilės sutuoktinei, minėtajai Jadvygai, kurią jam ponai lenkai su Apaštališkojo Sosto dispensa buvo atidavę į žmonas, pasižadėjo apsikrikštyti su visais lietuviais 1408 m.¹⁹ Todėl tas pats Lenkijos karalius Vladislovas iš savo brolių Vytautą palikęs kaip valdytoją Lietuvoje, vienas saugojo Lenkijos žemės sienas. O patys ponai kryžiuočiai su savo pagalbininkais matydami, kad yra palankus metas, prieš Vytautą susivieniję kartu su livoniečiais pradėjo kariauti. Šito nepakentė Lenkijos karalius Vladislovas, kuris valdė tiek lenkus, tiek ir lietuvius, ir kuriam pritiko padėti broliui. Todėl tam pačiam Vytautui pasiuntė pagalbą prieš kryžiuočių magistrą, ir šiai su lietuviais susijungus patį kryžiuočių magistrą ir livoniečius sutramdė ir daugelį nužudė. Tarp jų Zygfrydą (*Sifridum*), Rygos prepozitą, karingą žmogų, nužudė. Tas pats Vytautas visur siaubdamas kryžiuočių valdas atžygiavo iki pat Torunės ir taip gabendamas didžiulį grobį grįžo į Lietuvą²⁰. Dėl

¹⁸ Čia pateikiamas labai iškreiptas ir sujauktas įvykių vaizdas. Su Vokiečių ordinu Vytauto santykiai dažnai buvo priešiški, protarpiais sąjungininkiški, tačiau kryžiuočių globėju Lietuvos didysis kunigaikštis niekada nebuvo. XV a. 3 dešimtmetyje popiežius Martynas V Vytautui pavedė globoti Livonijos vyskupus.

¹⁹ Jogailos krikštas, vedymas su Jadvyga Anjou ir karūnacija įvyko 1386 m., o Lietuvos krikštas – 1387 m.

²⁰ 1409–1411 m. karo priežastys aiškinamos iškreiptai. Karas kilo dėl Žemaitijos, Vytautui parėmus sukilusius žemaičius, o Jogailos pasiuntiniams pareiškus, kad jų valdovas rems savo pusbrolių Vytautą ir neleis pulti žemaičių. 1409 08 06 ordino magistras Ulrichas Jungingenas paskelbė karą Lenkijai, netrukus kryžiuočiai užėmė Dobrynės žemę ir kai kurias pasienio pilies. Rugsėjo pabaigoje Lenkijos kariuomenė perėjo į kontrpuolimą, o 1409 10 08 buvo sudarytos paliaubos iki 1410 06 24. Jų metu abi pusės telkė pajėgas lemiamam susirėmimui. Tiesa, aktyviau tą darė Lenkija su Lietuva, nes kryžiuočiai turėjo

to ponai kryžiuočiai, sukilę prieš Lenkijos karalių Vladislovą, kuris broliui prieš juos buvo suteikęs pagalbą, pradėjo siaubti Kujavijos žemę ir vykdyti antpuolius į Lenkiją, siaubdami lenkų pasienį ugnimi ir kalaviju. Vladislovas, matydamas, kad užantyje užaugintos gyvatės siautėja, rengiasi mūšiui su savo žemės užpuolikais kryžiuočiais, pasitelkęs lietuvius, rusėnus ir didžiulę daugybę totorių. Savo ruožtu iš visos Vokietijos (*Germania*) susikvietė pajėgas vokiečių broliai (*Theutonici fratres*), kuriems į pagalbą, be jų pačių, visa Vokietija, iš seniau neapkenčianti lenkų, pasiuntė beveik 40 tūkstančių raitelių²¹. Taigi atžygiavusios abi kariuomenės išsidėstė per 20 stadijų lauke, kuris vadinamas Frydenau (*Fridenaw*)²². Buvo Apaštalu Išsiuntimo diena, kuri švenčiama liepos mėnesio 15 d., o ėjo tuomet 1410 metai nuo Viešpaties Įsikūnijimo. Taigi nuo tos dienos ryto, debesims dengiant dangų ir negausiai lynoiant lietui prasidėjo mūšis. Vladislovas kautynių linijoje išrikiavo totorius ir lietuvius, kuriems pirmiems įsakė pradėti mūšį. O jis su lenkų kariais pasiliko šalia savo stovyklos tarsi pagalbinė kariuomenė. Prūsų magistras, priešingai, – pagalbinės dalis išdėstė užnugaryje, savo ordino kareivijos žiedą pastatęs kariuomenės priekyje. Prasidėjus mūšiui lyg kokie beginkliai totoriai ir lietuviai buvo smarkiai iškapoti ir išžudyti, tačiau daugybė spaudėsi priekin, atsukti nugarų neleido ir lenkų kariuomenė. Taigi žiaurus mūšis vyko virš nužudytųjų lavonų ir atrodė, kad Prūsas žeidžia ne taip žvaliai, kaip žaizdas priima pats Totorius arba Lietuvis. Kautynės tęsėsi keletą valandų, iš abiejų pusių daug buvo nužudyta, o lietuviai, rusėnai ir totoriai buvo žudomi kaip galvijai. Nekantraus būdo prūsų magistras pas Lenkijos karalių, tuomet besiklausiusį iškilmingų mišių stovykloje,

vilčių konfliktą sureguliuoti be didesnio kraujo praliejimo; jie klovėsi Zigmanto Liuksemburgiečio ir kitų Šv. Romos (Vokietijos) imperijos galingųjų parama.

²¹ Skaičius yra perdėtas. Teiginys, kad kryžiuočių pusėje stoji *visa Vokietija* tapo propagandine kliše, kuri buvo kartojama įvairių XVI–XVII a. Lenkijos autorių tekstuose ir Lietuvos metraštyje. Tačiau iš tikrųjų, kaip atskleidžia naujausi tyrimai, ordinas rimtesnės karinės paramos iš Vokietijos imperijos nesulaukė.

²² Turėtų būti: Frogenau (dab. Frygnowo), vietovė netoli Griunvaldo (Grünfeldo / Grunwaldo).

pasiuntė heroldą (*caduceatorem*) su dviem kruvinais kalavijais²³ – jam prikaišiodamas, kad nevengtų mūšio, bet verčiau stebėtų saviškius pralaimint ir priimtų taip saviškių žudynėse iškrūvintus kalavijus, ir pats save su daugybe likusiųjų gintų. Tuo metu, kai karalius delsė palapinėje²⁴ laukdamas Mišių pabaigos, atvyko jo brolis Vytautas, priekaištaudamas karaliui dėl delsimo todėl, kad jau buvo išsekusios visos pagalbinės kariuomenės jėgos. Karalius, pavesdamas save Dievui, liejo ašaras ir taip apsiginklavęs sėdo ant savo žirgo, ir stiprią geležimi apsikausčiusią lenkų rikiuotę pasiuntė prieš prūsus. Įvyksta staigus pasikeitimas – mūšis atsinaujina. Po ankstesnių žudynių pavargę vokiečiai (*Theutones*) vos begalėjo mojuoti kalavijais ir vangiau kovojo. Lenkai, priešingai, – pailsėję (*ex pausacione*) žvaliai ir įnirtingai prišininčius visur narsiai klojo. Vokiečiai neišlaikė nepavargusių pulkų (*recentis agminis*) puolimo, todėl traukdamiesi susvyravo. Greitai brolių kryžiuočių pusėje prasidėjo gėdingas bėgimas, bet visur lenkai kapojo nugaras ir ne anksčiau vokiečiai (*Alemanii*) liovėsi bėgti, negu lenkai liovėsi persekioti. Ordino magistras, matydamas kapojamus saviškius ir jau suprasdamas, kad nebegalima dėti jokių vilčių į pagalbinę kariuomenę (*in auxiliis*), surinkęs savo brolių ir riterių (*militum*) būrį, savo noru pats puolė ne krikščionis, bet netikėlius, kad taip verčiau su netikėliais kovodamas žūtų, jei jau šiaip ar taip reikėtų žūti. Galiausiai žūva su keturiasdešimčia įžymiausių savo ordino brolių, kuriuos vadina komtūrais, ir šešiais šimtais riterių luomo karių. Iš šio mūšio vos penki šimtai iš visos prūsų ir įvairių tautų kariuomenės paspruko, o nužudyta, kaip sako, buvo kone aštuoniasdešimt tūkstančių žmonių.

²³ Sukrūvintų kalavijų motyvą vienas pirmųjų mini Vokiečių ordino kronikinkas Laurencijus Blumenau savo *Historia de ordine Theutonicorum cruciferorum* (1456/1457). Anot jo, kalavijus kryžiuočiai siuntė Jogailai dar prieš mūšį kaip keršto ženklą. Viešai sukrūvintų kalavijų motyvas pirmą kartą nuskambėjo 1458 m. Lenkijos pasiuntinio Romoje pasakytoje kalboje.

²⁴ Šioje vietoje remiamės *Scriptores Rerum Prussicarum* publikacijos tekstu (*Interim rege in tentorio moram agente finem misse expectando*), nes Wentos perskaitymas (*rege in teritorio morum agente*) veikiausiai yra neteisingas.

Prie grobio ir nukautų priešų buvo pasilikta aštuonias dienas²⁵. Lenkai, surinkę penkiasdešimt tris svarbesniašias priešų vėliavas, gabendami didžiulį iš žuvusių paimtą grobį su triumfu grįžo į Krokuvą, prie šventojo Stanislovo kapo, kuris yra ten pat pilyje, pakabino visas vėliavas, kurias ten galima matyti iki pat šių dienų²⁶. Prūsija, paklususi karaliaus sėkmei, visa jam pasidavė, išskyrus Marienburgą. Pagaliau, įsikišus cezariui Zigmantui, tarp abiejų pusių buvo sudaryta taika ir sutartis. Po to tarp liaudies ir Ordino kilo daug nesantaikos ir ginčų, ypač cezario Frydricho laikais. Todėl Prūsijos miestai, nepakeldami Ordino jungo, vėl kvietėsi Kazimierą, Lenkijos karalių, Jogailos sūnų, kaip aukščiausią jų valdovą ir paveldėtoją²⁷. [...]

5

Iš Getingeno rankraščio²⁸

[...] Šį artimumą ir draugystę ilgam išlaikę atmintyje ponai lenkai po Lenkijos ir Vengrijos karaliaus Liudviko mirties nesant vyriškos lyties palikuonių, kaip toliau bus paaiškinta, pasirinko sau karalių iš Lietuvos kunigaikščių. Be to, ponai kryžiuočiai Prūsijoje po nesuskaičiuojamų karų, kuriuos kariavo su iki tol buvusiais dar netikėliais lietuviais, Vytautą, arba Aleksandrą Vitorudą (*Vitoldum siue Alexandrum Vitorudum*), Lietuvos didįjį kunigaikštį, Vladislavo Jogailos brolių, buvo priėmę (*susceperunt*) kaip valdytoją ir gynėją (*in gubernatorem et protectorem*). Nors šis kurį laiką jiems teikė pagalbą prieš prūsus, nežinia kokių sumetimų vedini nuo jo atsimetė ir

²⁵ Iš tikrųjų 3 dienas.

²⁶ Tikslus Žalgirio mūšyje paimtų vėliavų skaičius nežinomas. Manoma, kad dalis jų atiteko lietuviams. Krokuvos Šv. Stanislovo katedroje saugotos vėliavos sunyko XVII–XVIII a., o Vilniaus katedroje jos, matyt, sudegė per 1530 m. gaisrą.

²⁷ Į Kazimierą Jogailaitį, Lenkijos karalių (1447–1492) ir Lietuvos didįjį kunigaikštį (1440–1492), sukilę Prūsijos miestiečiai ir bajorai oficialiai kreipėsi 1454 m. vasarį.

²⁸ Publikacijos šaltinis: Jarosław Wenta, *op. cit.*, p. 185–187; klaidų atitaisymą žr. Marek A. Janicki, *op. cit.*, p. 122, 123. Plg. *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 4, p. 235–236.

paskelbė lietuviams karą.²⁹ Tuo metu lenkai, išviję Austrijos kunigaikštį Vilhelmą, kuris buvo paėmęs į žmonas Jadvygą, Lenkijos ir Vengrijos karaliaus Liudviko vienintelę dukterį, lenkų paveldėtoją nesant vyriškos lyties palikuonių, Vladislavą Jogailą, minėtojo Vytauto brolių, pakvietė į karalius ir išsirinko. Kadangi šis buvo šiaip ar taip teisingas ir doras kunigaikštis, iš meilės sutuoktinei, minėtajai Jadvygai, kurią jam ponai lenkai su Apaštališkojo Sosto dispensa buvo atidavę į žmonas, pasižadėjo apsikrikštyti su visais lietuviais 1408 Viešpaties metais. Todėl tas pats Lenkijos karalius Vladislovas iš savo brolių Vytautą palikęs kaip valdytoją Lietuvoje vienas saugojo Lenkijos žemės sienas. O patys ponai kryžiuočiai su savo pagalbininkais, matydami, kad yra palankus metas, prieš Vytautą susivieniję kartu su livoniečiais pradėjo kariauti. Šito nepakentė Lenkijos karalius Vladislovas, kuris valdė tiek lenkus, tiek lietuvius ir kuriam pritiko padėti broliui. Todėl tam pačiam Vytautui prieš kryžiuočių magistrą pasiuntė pagalbą, ir šiai su lietuviais susijungus, patį kryžiuočių magistrą ir livoniečius sutramdė ir daugelį nužudė. Tarp jų Lifridą (*Lifridum*), Rygos prepozitą, karingą žmogų, nužudė. Tas pats Vytautas visur siaubdamas kryžiuočių valdas atžygiavo iki pat Torunės ir taip gabendamas didžiulį grobį grįžo į Lietuvą. Dėl to ponai kryžiuočiai, sukilę prieš Lenkijos karalių Vladislavą, kuris broliui prieš juos buvo suteikęs pagalbą, pradėjo siaubti Kujavijos žemę ir vykdyti antpuolius į Lenkiją, siaubdami lenkų pasienį ugnimi ir kalaviju. Vladislovas, matydamas, kad užantyje užaugintos gyvatės siautėja, rengiasi mūšiu su savo žemės užpuolikais kryžiuočiais, pasitelkęs lietuvius, rusėnus ir didžiulę daugybę totorių. Savo ruožtu iš visos Vokietijos (*Germania*) susikvietė pajėgas vokiečių broliai (*Theutonici fratres*), kuriems į pagalbą, be jų pačių, visa Vokietija, iš seniau neapkenčianti lenkų, pasiuntė beveik 40 tūkstančių raitelių.

Tūkstantis keturi šimtai dešimtaisiais Viešpaties metais, antradienį, Apaštalo Išsiuntimo dieną, Lenkijos karalius Vladislovas, vadinamas Jogaila, iš Lietuvos kunigaikščių su savo broliu Vitorudu

²⁹ Žr. 18 nuorodą.

(*Vitorudo*), kitaip – Vytautu (*Vitoldo*), pradėjo mūšį su Prūsijos magistru, vardu Konradas Jungingenas.³⁰

Taigi atžygiavę abi kariuomenės išsidėstė per 20 stadijų lauke, kuris vadinamas Frydenau (*Fridenav*). Rytą labai tiršties debesims dengiant dangų ir pagaliau negausiam lietui ėmus drėkinti žemę prasidėjo mūšis. Vladislovas kautynių linijoje išrikiavo totorius ir lietuvius lankininkus (*Tartaros et Lithwanos arcuarios*), o pats su sunkiai ginkluotais lenkų kariais tarsi su pagalbine kariuomene pasiliko šalia savo stovyklos. Prūsų magistras, priešingai, – pagalbinės dalis išdėstė užnugaryje, savo ordino kareivijos (*militia*) žiedą pastatęs kariuomenės priekyje. Prasideda mūšis, beginkliai lietuviai ir totoriai kapojami tarsi galvijai. Daugybė lenkų spaudė ir neleido lietuviams atsukti nugarų [priešui], taigi žiaurus mūšis vyko virš nužudytųjų lavonų. Atrodė, kad ne tiek prūsai žeidžia, kiek žaizdas priima lietuviai. Kautynės užsitęsė keletą valandų, iš abiejų pusių buvo daugybė nužudyta; buvo susidaręs vaizdas, kad lenkų kariuomenė yra daug silpnesnė. Nekantraus būdo prūsų magistras pas Lenkijos karalių, tuomet savoje stovykloje klausiusį iškilmingų mišių, pasiuntė heroldą (*caduceatorem*) su dviem kalavijais, iškrūvintais kritusiųjų krauju, kad nevengtų pats asmeniškai atvykti į mūšį, o gintųsi su likusia saviškių minia arba pasiduotų. Atvyko ir pats Vytautas, priekaištaudamas karaliui ir savo broliui dėl delsimo, kad dėl to jau beveik visai išseko visa jo pagalbinė kariuomenė ir kad jei greit nesuteiks pagalbos, ateis ir lenkų eilė. Karalius, pavesdamas save Dievui ir šventajam Stanislovui, prieš tai pasibaigus mišioms, ginkluotas sėdo ant žirgo ir stiprią lenkų rikiuotę, kitaip – *walwii huss*³¹, apsikausčiusią geležimi, pasiuntė prieš prūsus. Mūšis atsinaujina. Pavargę nuo atskalūnų (*schismaticorum*) didžiulių ankstesnių žudynių, vokiečiai (*Almani*) ėmė lėčiau bei silpniau mijuoti kalavijais ir vangiau bekovojo. Lenkai, priešingai, – po atvangos

³⁰ Turėtų būti: *Ulrichas Jungingenas*, čia painiojamas su savo broliu ir pirm-taku Konradu.

³¹ Čia iškraipytai užrašytas pavadinimas *walwy huf*; taip lenkiškai vadintas smogiamasis dalinys.

(*ex pausa*) žvalesni įnirtingai klojo priešininkus. Vokiečiai (*Almani*) neišlaikė pailsėjusių pulkų puolimo, prūsų kariuomenė ėmė svyruoti; įvyksta staigus pasikeitimas, pagaliau prasideda gėdingas vokiečių (*Germanorum*) bėgimas. Ordino magistras Konradas (*Cunradus*), kai pamatė, kad saviškiai jau traukiasi iš kovos, surinkęs savo karių komtūrų būrį, savo noru pats puolė ne krikščionis, o būtent netikėlius, ir žūna pats kartu su keturiasdešimčia savo ordino įžymiausių brolių ir šešiais šimtais kitų riterių luomo karių. Iš viso iš šio mūšio vos penki šimtai iš visos prūsų kariuomenės bei įvairių tautų karių pabėgo, o žuvo, kaip pasakoja, aštuoniasdešimt tūkstančių žmonių. Prie grobio ir nukautų priešų buvo pasilikta aštuonias dienas. Buvo paimitos 53³² priešininkų vėliavos, kurios visos su didžiuliu grobiu buvo atvežtos į Krokuvos pilį su dideliu triumfu ir pakabintos matomoje vietoje Šventojo Stanislovo globėjo bažnyčioje. Tačiau nuo senumo jos jau yra [gerokai] sunykę.

Prūsija, paklususi karaliaus sėkmei, jam pasidavė. Pagaliau, įsikišus cezariui Zigmantui, tarp ordino ir Lenkijos karaliaus buvo sudaryta taika. Šios taikos ir susitarimo turinį žodis žodin čia įterpiame, kad ainiai ir visi geri vyrai žinotų, kad ne iš lenkų, o iš Kryžiuočių ordino visuomet kildavo ginčai, nesutarimai ir kovos, nes jie jokių susitarimų, jokių paliaubų, jokių privilegijų, nors ir patvirtintų asmeninėmis priesaikomis ir antspaudais, niekada nesilaikė nei laikytis norėjo, kaip geriau ir įtikinamiau jos tai ir parodo. Minėtasis kryžiuočių magistras Konradas de Jungingenas prieš didįjį susidūrimą savo ir savo ordino vardu [buvo sudaręs] taiką ir susitarimą su minėtuoju Lenkijos karaliumi Vladislovu dėl Lietuvos ir Rusios sienų, tačiau to susitarimo būtent pats magistras su savo ordinu visiškai nesilaikė. Todėl jų žodlaužystę Dievui leidus jie nubaudė. O minėtojo susitarimo turinys yra toks. [...]

Iš lotynų kalbos vertė
Mintautas Čiurinskas

³² Svenas Ekdahlis nurodo, kad šitoje Getingeno rankraščio vietoje yra minimos 33 vėliavos, t. y. skirtingai perskaito tą patį rankraščio skaičių: Sven Ekdahl, „Prūsų vėliavos“ [–] *Žalgirio mūšio šaltinis*, Vilnius, 1992, p. 80.